

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Julkisoikeus

Pöytäkirja

VN/13668/2019

11.4.2022

Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkoston kokous

Aika 11.4.2022 klo 13.30–15.30

Paikka Teams-kokous

Osallistujat

			läsnä
Puheenjohtaja:	Johanna Suurpää	OM	x
Jäsenet:	Satu Heikkinen	OKM	15:02 asti
	Riitta-Maija Jouttimäki	STM	x
	Tarja Kangaskorte	UM	x
	Päivi Kantanen	TEM	
	Niina Kilpelä	YM	x
	Anne Lamminmäki	VNK	x
	Pentti Lähteenoja	MMM	x
	Timo Makkonen	OM	
	Anna Mikander	OKM	
	Jouko Narikka	VM	x
	Krista Oinonen	UM	x
	Ilkka Ojala	PLM	x
	Tapio Puurunen	SM	x
	Silja Ruokola	LVM	
	Emma Patovuori	SM	x
	Charlotta von Troil	YM	x
	Päivi Yli-Pietilä	STM	
	Mikael Åkermarck	LVM	
Asiantuntijat:	Juha-Pekka Konttinen	EOA	x
	Minna Ruuskanen	OKV	
	Sirpa Raution sijaan Susan Villa	IOK	x
Sihteeri:	Iiris Hjelt	OM	x
Muut osallistujat:	Janina Hasenson	UM	
	Rauno Merisaari	UM	x
	Nanni Olsson	OM	x

Postiosoite
Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet

oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

	Hanna Rönty	OM	
	Janette Sorsimo-Kimmo	UM	
	Pamela Sarasmo	OM	
	Kaisa Tiusanen	OM	
	Jenna Uusitalo	STM	x
	Jukka Viljanen	Tampereen yliopisto	14:16 asti
	Petra Järvinen	Tampereen yliopisto	14:16 asti

1 Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 13:31.

2 Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen

Pöytäkirjaan tuli kommentteja Jenna Uusitalolta ja Krista Oinoselta, korjattu pöytäkirja lähetettiin verkoston jäsenille ennen kokousta. Pöytäkirja hyväksyttiin kommenttien mukaisten muutosten jälkeen.

3 VN TEAS tutkimuksen esittely - Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusten kansallinen täytäntöönpano ja seuranta

Tampereen yliopiston julkisoikeuden professori Jukka Viljanen ja tutkija Petra Järvinen esittelivät tutkimuksen pääkohtia. Professori Viljanen antoi kiitokset valtioneuvostolle tutkimuksen tukemisesta, saadut haastattelut toimivat hyvänä pohjana tutkimuksen tekemiselle. Johtopäätökset: tietoa ja taitoa on, mutta tiedon jakaminen on haaste. UM:n tietopankki olisi tervetullut lisä, tunnettavuutta on lisättävä. Käytäntöjä olisi jaettavaksi, tällä hetkellä hyvät käytännöt usein jäävät ministeriön sisäiksi, PIO-verkostolla voisi tässä olla tässä vahvempi rooli jatkossa. Toinen kehitettävä asia on kv-ihmisoikeusvalvontajärjestelmien seuranta kansallisella tasolla. Suomi saa joitakin kv-suosituksia vuodesta toiseen, kierre tulisi pystyä katkaisemaan paremmin. Usein ongelmana on, että lainsäädäntöhankkeet siirtyy hallituskausien yli, joilla voitaisiin korjata tilannetta. Kolmas asia on kansallisten seurantarakenteiden vahvistaminen. Kansanedustajilla tulisi olla ajantasainen tieto saaduista suosituksista ja mitä tulisi tehdä asian korjaamiseksi. Eduskunta tulisi saada kokonaisuudessa aktiivisemmin mukaan, niin seurantaan kuin keskusteluun. Tämän hetkisillä työkaluilla, esim. selonteot,

eduskunta ei saa tietoa tarpeeksi usein ja säännöllisesti. Yksi malli olisi vahvistaa ihmisoikeuskeskuksen roolia tai kehittää eduskunnan oikeusasiamiehen raportointia. Neljänneksi, koulutukseen ja tutkimukseen tulisi panostaa, ihmisoikeuskulttuurin kehittämiseksi.

Tutkija Petra Järvinen esitteli tutkimuksen huomioita viime aikaisten ihmisoikeussopimusten valossa: ihmiskaupan vastainen yleissopimus, Lanzaroten sopimus ja Istanbulin sopimus – kaikki sopimukset on 2010-luvulla tehty ja yhteistä näille on se, että ne ovat erittäin uhrikeskeisiä. Suomessa on tullut lakimuutoksia sopimukseen liittyen yleensä vasta vähän sen jälkeen kun sopimukset ovat tulleet voimaan, eli lakimuutosten tahti ei ole kovin nopea. Sopimukset heijastelevat enemmän yleistä paradigman muutosta ja Suomen lainsäädäntö tulee perästä. Keskeisiä huomioita uusiin sopimukseen liittyen: poliittiseen tukeen ja resursointiin liittyy vahva hankekeskeisyys eli toimeenpanosuunnitelmat ja toimenpideohjelmat. Hankekeskeisyys voi aiheuttaa sen, että muutokset eivät ole pitkäkestoisia ja uudet toimintamallit eivät välttämättä juurru vakiintuneeksi käytännöksi – eli rakenteet eivät vakiinnu. Voi olla myös ongelmallista vastuuttaa järjestöjä, jos heille ei anneta toimenpiteisiin budjettia. Julkisen vallan täytyy hoitaa velvollisuutensa, eikä vastuuta voi siirtää kokonaan kansalaisjärjestöille. Poikkihallinnollisen yhteistyön mahdollisuudet otettava käyttöön – esimerkkinä PIO-verkosto. Potentiaalisia yhteistyökanavia löytyy, mutta täytyy ottaa aktiivisempi rooli asian eteenpäin viemisessä.

Pj Johanna Suurpään kommentit: PIO-verkoston tulee pohtia omaa rooliaan, tämä tärkeää. Myös korkean tason tiedonsaanti ja –jakaminen tärkeää, mutta tarvitaan myös halukkuutta ottaa tietoa vastaan ylemmällä tasolla. Täytyy pohtia, mikä on tavoite ja mikä on tarkoituksenmukaista jos ja kun perus- ja ihmisoikeusasioita viedään käsiteltäväksi. VN TEAS -tutkimus on tuottanut todella arvokasta tietoa ja PIO-verkoston on halua viedä asioita eteenpäin.

Professori Viljasen mukaan hyväksi koettuja käytänteitä ovat esimerkiksi aktiivinen tiedottaminen seminaarien muodossa säännöllisesti, että saadaan koottu tieto jaettua eri ministeriöille. Virkamiesten aktiivisuudesta riippuu paljon, miten asioita viedään eteenpäin, tämä on ehdottomasti myös positiivinen asia.

Rauno Merisaari/UM kommentoi, että resurssit ovat usein haasteena kaikilla. Olisi hyödyllistä tietää, jos muissa maissa on jotain hyväksy koettuja toimintamalleja, mistä voisi Suomessa ottaa opiksi? Professori Viljasen mukaan ainakin muissa pohjoismaissa

ihmisoikeuskeskukset ovat paremmin resursoituja ja niillä on vankempi rooli seurannassa ja tiedottamisessa.

Krista Oinonen/UM kiittää tutkimusryhmää, ja kertoo että on ollut ilo toimia ohjausryhmän PJ:nä. Valtionhallinnossa on paljon eri alueita mistä tarvitaan tutkimustietoa, VN TEAS on tärkeä kumppani. PIO-verkosto voisi ottaa isompaa roolia tässä, että saisimme jaettua tietoa. Suomalainen haaste siinä, että toimeenpanotoimet, kuten rakenteelliset muutokset, vievät aikaa ja rahaa ja tässä meillä on paljon tekemistä. UPR-kierros on tulossa, ja jos Suomella on vielä varaa petrata toimeenpanoa. Oinonen nostaa vielä esiin rajalliset resurssit, joita olisi hyvä olla kehittämiseen ja pitkäaikaiseen seurantaan nykyistä enemmän.

Tapio Puurunen/SM kiittää, oli mukana tutkimuksen ohjausryhmässä. Tutkimus tuottaa paljon hyviä suosituksia, niin ministeriöille kuin valtioneuvostotasolle. Meidän tulee pohtia omaa rooliamme ja kehittämistoimenpiteitä, tutkimustulokset kannustavat siihen. Puurunen on vienyt tutkimustuloksia eteenpäin SM:n sisällä, myös lainvalmisteluun. Keskustelua on käyty, että miten sisäisesti toimitaan ja seurataan ihmisoikeusnäkökulmaa ja –suositusten huomioimista. Näkyvätkö suositukset jo esim. hallituksen esityksessä? Seurannan tehostaminen on SM:n agendassa ja tutkimuksen tuloksia jalkautetaan SM:ssä sisäisesti. PJ Suurpää kiittää Puurusta hyvästä esimerkistä, OM voisi seurata SM esimerkkiä tässä.

4 Kansainväliset ihmisoikeusasiat (UM)

Merisaari/UM esitteli VN:n *ihmisoikeuspoliittisen selonteon eduskuntakäsittelyä*

Eduskuntaryhmät ovat todenneet selonteon tarpeellisuuden. Keskustelua on herättänyt se, että pitäisikö olla ns. laajempi selonteko ja kuinka useasti selontekoja annetaan. Myös kansallinen etu on herättänyt keskustelua. Esim. turvapaikkapolitiikka herätti keskustelua, että noudattaako Suomi jo liian orjallisesti kv-suosituksia. Perhearvokeskustelu, eli ns. anti-gender –liike on herättänyt myös paljon keskustelua. Myös ympäristöasiat ja ihmisoikeudet ja toisaalta niiden hierarkia ja riippuvuus toisistaan oli keskustelussa. Ikääntyneet ja digitalisaatio herätti keskustelua myös. Ihmisoikeustuntemuskasvatus, tälle on tarvetta, ja se voisi luoda myös pohjaa eduskunnassa käydylle keskustelulle. Humanitaarinen viisumi nousi aiheena myös keskusteluun.

PJ Suurpää: PIO-toimintaohjelmaa myös käsitelty PeV:ssä, mutta käsittely niukkaa. Ei ole kuulunut vielä lausuntoa. Selontekoa on toivottu laajemmaksi, mutta on nyt jo laaja paketti. Kritisoitu joidenkin osioiden puutteesta, mutta niitä on käsitelty muissa instrumenteissa/hankkeissa, kuten oikeusvaltiotematikkaa. Resurssit on pako ottaa huomioon, vaikka se ei välttämättä ole ulkopuolelle selvää. Selontekoon käytettävä panos on pois jostakin muusta. Saatavan palautteen valossa pitää tarkastella jatkotoimia. Palataan asiaan, kun eduskunnan palaute tulee.

Oinonen/UM esitteli *ajankohtaiset tuomioiden ja ratkaisujen täytäntöönpanoasiat ja määräaikaisraportoinnin tilanteen*

Ihmisoikeusvalitusasiat

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa (EIT) on vireillä 9 valtiolle vastinetta varten kommunikoitua valitusta. Tänä vuonna EIT on antanut Suomelle kolme ratkaisua. EIT päätti olla ottamatta tutkittavaksi kahta valitusta, jotka koskivat oikeudenkäynnin pituutta rikosasiaan liittyvässä vahingonkorvausoikeudenkäynnissä (*Rautiainen v. Suomi* nro 56825/15 ja *Kauppinen v. Suomi* nro 59481/15). Nämä olivat toistaiseksi viimeiset oikeudenkäynnin pituutta koskeneet vireillä olleet valitukset. Lisäksi EIT päätti olla ottamatta tutkittavakseen valituksen, joka koski väitettyä syrjintää valittajan hakiessa työntekijän oleskelulupaa (*Abdullahi Awad v. Suomi* nro 56179/19).

EIT:n ns. vanhojen tuomioiden täytäntöönpanon valvonnan päättämisessä on edistytty. Verkoston edellisen kokouksen aikaan syksyllä 2021 oli EN:n ministerikomitean täytäntöönpanon valvonnassa 31 ns. vanhaa tuomiota. Nyt täytäntöönpanon valvonnassa on 18 tuomiota. Näistä tuomioista *X. v. Suomi* (nro 34806/04) on ministerikomitean tehostetussa täytäntöönpanon valvonnassa. Viimeisin päivitetty toimintasuunnitelma sen täytäntöönpanosta on annettu 30.3.2022.

Kaikki uudet tuomiot, viimeisimpänä Kauhajoen koulusurmia koskenut tuomio *Kotilainen ja muut v. Suomi* (nro 62439/12) on päätetty täytäntöönpanon valvonnan osalta.

YK:n ihmisoikeussopimusten valitusmenettelyissä on Suomea vastaan vireillä valtiolle asti kommunikoituina ennätysmäärä valituksia, yhteensä 31. Eniten valituksia on vireillä ihmisoikeuskomiteassa (12) ja kidutuksen vastaisessa komiteassa (10). Kaikista vireillä olevista valituksista 2/3 käsittelee turvapaikkavalitusasioita ja näissä enemmistönä ovat

palautukset Venäjälle. Lähes kaikissa turvapaikka-asioita koskevilla valituksissa on annettu täytäntöönpanokielto eli valittajaa ei saa poistaa maasta valituksen ollessa vireillä komiteassa. Saamelaisasioita koskevia valituksia on vireillä kuusi, joista puolet koskee saamelaiskäräjien vaaliluetteloon ottamisen edellytyksiä ja puolet malminetsintävarauksia käsivarren poronhoitoalueella.

Yksilövalitusasioissa YK:n antamia ratkaisuja on täytäntöönpanon valvonnassa kuusi.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komiteassa on vireillä Suomea vastaan kaksi järjestökantelua.

Määräaikaisraportointi

Tänä vuonna annetaan määräaikaisraportti ainoastaan uudistetusta Euroopan sosiaalisesta peruskirjasta loppuvuodesta. YK:n sopimusvalvontaelimissä käsittelyään odottaa kuusi Suomen määräaikaisraporttia. Näistä naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW) käsittelee Suomen 8. määräaikaisraportin lokakuussa. Loppuvuodesta valmistaudutaan Suomen yhdistetyn 5.-6. määräaikaisraportin käsittelyyn lapsen oikeuksien komiteassa tammi-helmikuussa 2023.

YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisessa määräaikaistarkastelussa (UPR) tarkastellaan Suomen ihmisoikeustilannetta marraskuussa 2022. Suomen neljäs kansallinen UPR-raportti annetaan kesällä.

Ihmisoikeussopimukseen liittyvä säädösvalmistelu

Hallituksen esitys tahdonvastaisia katoamisia koskevan YK:n yleissopimuksen hyväksymisestä on parhaillaan arviointineuvostossa. Esitys pyritään antamaan eduskunnalle vielä toukokuun aikana.

Kangaskorte/UM esitteli *YK:n ihmisoikeusneuvoston ja Ukrainan kriisin näkymistä kv-areenalla*

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on lisännyt työmäärää UM:ssä. Ihmisoikeusneuvostoon keskitytään, koska Suomi jäsenenä. Kun 24.2. hyökkäyssota alkoi, 28.2. alkoi ihmisoikeusneuvoston kokous ja kesti 5 viikkoa, 1.4. asti. Venäjän hyökkäys näkyi selkeästi puheenvuoroissa. UMI Haavisto ei päässyt paikan päälle kokoukseen kansallisen tilanteen takia, hänen videoitu puheensa esitettiin kokouksessa. Kun

Venäjän Lavrov puhui, monet maat poistuivat paikalta. 4.3. hyväksyttiin päätöslauselma, missä tuomittiin Venäjän toimet ja päätettiin perustaa tutkintakomissio että saadaan tietoa mitä on tapahtunut. Kiina pidättäytyi, mutta ei äänestänyt vastaan mitä ounasteltiin etukäteen. EU ja USA teki vahvaa vaikutustyötä että äänestystulos saataisiin halutunlaiseksi, haluttiin antaa Venäjälle selkeä viesti. Viime viikolla äänestettiin, että Venäjä suljetaan ihmisoikeusneuvostosta. Tämä ollut alusta lähtien pöydällä, mutta pelkona on ollut, että saadaanko tälle tukea vahva tuki. Butchan tapahtumat olivat käännekohta, ja USA lähti viemään aloitetta sulkea Venäjä neuvostosta. Viime torstain yleiskokouksessa äännet olivat aloitteelle 93 puolesta, 24 vastaan ja 58 pidättäytyi.

Venäjä on ilmoittanut itse myös vetäytyvänsä neuvoston toiminnasta. Mitä kaikki tarkoittaa puheoikeuden osalta, tätä pohditaan. Neuvoston puheenjohtajisto ja YK:n sihteeristö pohtii – ennakkotapausta ei ole. Libya on myös suljettu pois, mutta Libyan omat YK-edustajat kannattivat jäsenyyden katkoa. EU- ja länsimaat ovat kiinnostuneita kaikesta muustakin mitä neuvostossa on käsittelyssä, ei haluta antaa vaikutelmaa, että Ukraina –kysymys veisi huomion koska narratiivi on ns. eurooppalainen. Täytyy olla varovainen, ettei yleinen mielipide käänny lännen asettamia sanktioita vastaan. EU on toiminut yhtenäisesti kautta linjan, tämä on positiivista.

Oinonen/UM: EU:n ihmisoikeustuomioistuin hyvä historiallisen päätöslausempan 16.9. alkaen Venäjä ei ole EIT:n jäsen. Toimivalta ei kuitenkaan lopu, eli loukkaukset tutkitaan, jos tapahtunut ennen 16.9. – jos vaan kansalliset oikeuskeinot on käytetty. Käytännössä seuraavat 10v. EIT tulee käsittelemään näitä valituksia, tällä hetkellä 18 000 – 24,8 prosaa kaikista valituksista on Venäjää koskevia. V maksuvelvollisuus päättyy, joten mielenkiintoista miten resurssit järjestetään. V on toimittanut kuitenkin muutamassa valitusasissa selvityksiä, jää nähtäväksi

5 Kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma (OM)

Nanni Olsson ja Iiris Hjelt OM esittelevät indikaattoritaustamuistiota. Kommentit pyydetään 20.4.2022 keskiviikkona

- Verkkosivut hankintavaiheessa, indikaattoritaustamuistio julkaistaan asap.
- 20.4. asti on aikaa kommentoida taustamuistiota

- Johanna Suurpää /OM on painottanut jatkuvuutta indikaattorityön osalta, uudelle hallituskaudelle toivottavasti.

6 PIO-verkoston työohjelma 2022

- Ihmisoikeusjärjestöt tuomaan terveiset meille – tulevaisuus + hallituskausi
- VN TEAS hankkeen mukainen PIO-verkoston roolin kehittäminen
- UPR –valmistelu
- Jenna Uusitalo kommentti, voisiko keskusteluun ottaa myös onnistumiset ja hyvät käytännöt

7 Muut asiat

Susan Villa/IOK ajankohtaiset asiat: nuorten asiantuntijoiden ohjelma, IOK:ssa on aloittanut kaksi nuorta asiantuntijaa. On tärkeää heidät mukaan ihmisoikeustyöhön, mutta toisaalta IOK haluaa kuulla nuorten äänen tässä, mitä ihmisoikeustyötä nuoriin liittyen voisi vahvistaa. Ihmisoikeusvaltuuskunta on kokoontunut maaliskuun lopulla, ajankohtaisena Ukraina, ja mikä on haavoittuvien asema siellä (romanit, vammaiset) ja mikä tilanne on, kun he pääsevät Suomeen. Miten ukrainalaiset pääsevät varhaiskasvatukseen piiriin, oikeusasiamies on tehnyt tästä kyselyn sosiaali- ja terveysministeriöön. Perus- ja ihmisoikeusrakenteet ja toimijat, IOK julkaisee 9.6. selvityksen pio-toimijoista ja IOK täyttää 10v. joten juhlavuosi. Istanbul-käsikirjasta tilattu käännökset suomeksi ja ruotsiksi ja ne tullaan julkaisemaan lähikuukausina.

Konttinen Juha-Pekka/EOA esittäytyi, tulee jatkamaan Länsisyrjän seuraajana verkostossa. EOA:lle tulleiden kanteluiden määrä on noussut paljon ja koskien erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin tehtävien jakoa koskevan lainsäädännön uudistus tulee muuttamaan työtä jatkossa.

8 Kokouksen päättäminen

PJ päätti kokouksen klo 15:31.